

APULAISSPROF. KATRI HAUVU
HELSINGIN YLIOPISTO

TEKOÄLYN AIHEUTTAMAT VAHINGOT

*- EU-oikeuden kehitys ja
kansallisen oikeuden rooli*

ESITYS

- Katri Havu?
- AILiaEU-hanke?
- Tekoäly ja vahingonkorvausvastuu
EU:ssa ja Suomessa, lähtökohtia
- EU-oikeuden nykytila ja kehitys
- EU-oikeuden ja kansallisen oikeuden
roolit tulevaisuudessa?

AILIAEU-HANKE?

Suomen Akatemian rahoitus tutkimusryhmälle vuosiksi 2020–2024,
How to Regulate AI-Related Damages Liability in the EU?

RQ1: Nykyinen, tuleva ja mahdollinen sääntely, optimaaliset vahingonkorvaussäännöt?

- Sisältää: mm. yleisen vahingonkorvausoikeuden soveltuvuuden arvioinnin;
- nykyisen tuotevastuun soveltuvuuden arvioinnin

RQ2: Parhaat keinot sääntelyn kehittämiseen EU:ssa: järjestelmätasot ja metodit?

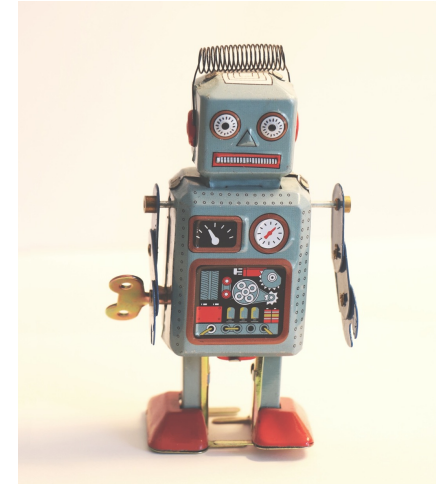

Photo by Rock'n Roll Monkey on Unsplash

TEKOÄLY JA VAHINGONKORVAUSVASTUU EU:SSA JA SUOMESSA, LÄHTÖKOHTIA

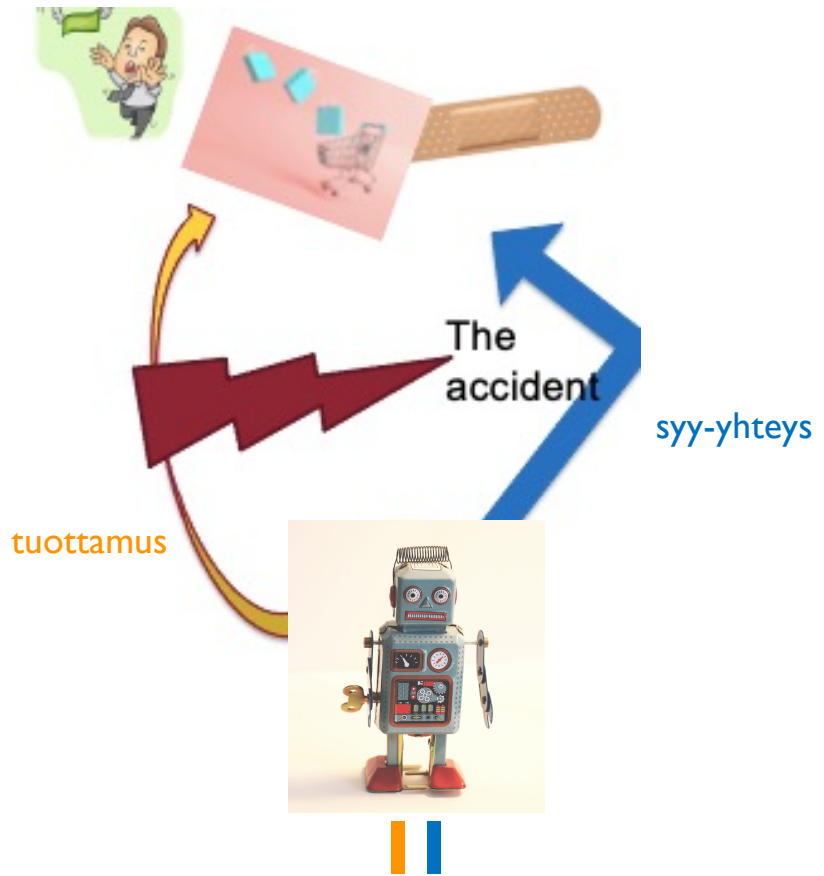
- Vahingonkorvausvastuu, vahingonkorvausoikeus?
- Sopimuksenulkoisen / sopimus-?
- Tekoäly? (AI)
- Vahinko?
- Vahingonkorvaus?

- Mikä on ongelma?
- Tekoälyn aiheuttama vahinko = Tekoälysovellus on mukana tapahtumaketjussa, jossa aiheutuu vahinkoa (henkilö-, esine-, varallisuus-, tai aineeton)

Kuka korvaa ja millä edellytyksillä?

- Vahingonkorvausoikeutta kyllä on, kuten esim. yleinen vahingonkorvausoikeus tai tuotevastuusäännöt. Soveltaminen vain voi olla osittain hankalaa tai vaikeasti ennustettavaa:
  - (-> kuka on vastuussa?
  - koska tuottamus on käsillä (esim. yleinen vahingonkorvausoikeus)?
  - mikä muodostaa riittävän syy-yhteyden?)

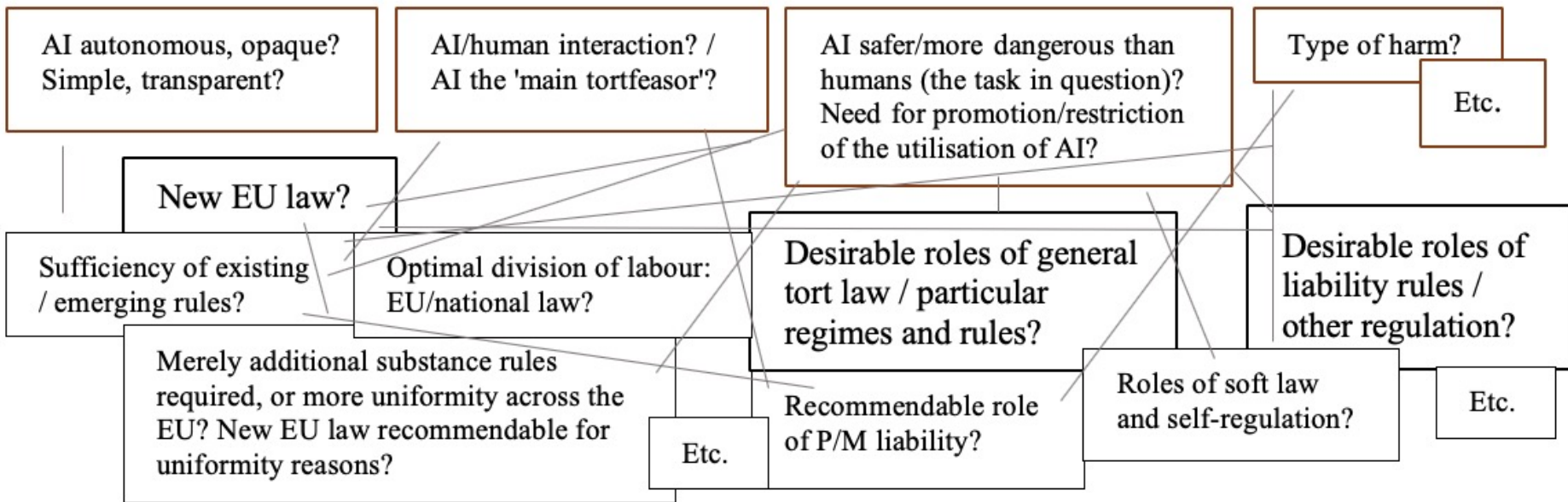
- Voimassa olevat yleisen vahingonkorvausoikeuden (ja tuotevastuun) säännöt on laadittu ajatellen, että päävahingonaiheuttaja on ihminen tai organisaatio eli ihmisten yhteenliittymä
- Jos ollaan tilanteessa, jossa vahingonkorvausvastuu aktualisoituu, ihminen tai organisaatio on
  - käyttäytynyt tavalla joka vaarantaa muut
  - tehnyt teon tai laiminlyönnin joka ei ole moraalisesti oikein
- ja vahinko, joka on aiheutunut, on jäljitettävissä taaksepäin ihmisen tai organisaation toimintaan
- Mitä jos päävahingonaiheuttaja ei ole ihminen?
- Mitä jos emme tiedä ketä syyttää siitä, että tekoäly toimi vahinkoa aiheuttavalla tavalla?

- Lisää yksityiskohtia:
  - Tuottamus: milloin luottaminen tekoälyyn muodostaa tuottamuksen? Milloin tekoälyyn luottaminen vapauttaa vastuusta?
  - Syy-yhteys: Voimme yhdistää vahingon tekoälysovellukseen, mutta sitten...? Voiko tekoälyn toiminnan ennakoimaton luonne vapauttaa vastuusta (yleisen vahingonkorvusoikeuden periaate, jonka mukaan ennakoimaton vahinko jää syy-yhteyden/korvaukelpoisen vahingon ulkopuolelle)?
  - Vahingonaiheuttajan oikea identifiointi: Monta toimijaa yhden tekoälyjärjestelmän takana
    - + järjestelmän käyttäjä vahingonaiheutumistilanteessa
    - + mahdollisuus että useat järjestelmät yhteydessä toisiinsa; riippuvuus internetyhteydestä; riippuvuus opetusdatasta -> lisää toimijoita
- Joten: ovatko olemassa olevat yleisen vahingonkorvusoikeuden säännöt riittäviä ratkaisemaan tapaukset ennustettavasti ja oikeudenmukaisesti? Entä erityislainsäädäntö kuten voimassa oleva tuotevastuuoikeus? Tarvitaanko uusia sääntöjä, vai riittääkö, että vakiinnutetaan uusia tulkintoja?

Figure 1: preliminary examples on factors to be considered & interaction

EU-OIKEUDEN NYKYTILA JA KEHITYS

- Voimassa: yleistä kuluttajaoikeutta, tuoteturvallisuus-oikeutta, tuotevastuudirektiivi (1985), GDPR
- Kaksi lainsäädäntöesitystä (2022), jotka koskevat vahingonkorvausvastuuta
  - Tekoälyn aiheuttamiin vahinkoihin soveltuvia sääntöjä koskeva direktiiviesitys, sopimuksenulkoiset tilanteet, jotka kansallisen oikeuden mukaan ratkaistaisiin tuottamusvastuun perusteella (läh. yleinen vahk.oik.) = DAILD
  - Uudistettua tuotevastuuregiimiä koskeva direktiiviesitys = DPLD, lopullinen 2023 loppuun mennessä?
- Muuta kehitystä tekoälysäädös AI Act, lopullinen 2023 loppuun mennessä?;
DMA
DSA
  - Näissä ei anneta vahingonkorvausvastuun yksityiskohtia koskevia sääntöjä

- **The DAILD** ('Proposal for a Directive on adapting non-contractual civil liability rules to artificial intelligence', 2022)

'The purpose of the AI Liability Directive proposal is to improve the functioning of the internal market by laying down uniform rules for certain aspects of non-contractual civil liability for damage caused with the involvement of AI systems. The proposal addresses the specific difficulties of proof linked with AI and ensures that justified claims are not hindered.'

- Kaksi aihetta, jotka koettu erityisen tärkeiksi säännellä: pääsy todisteisiin ja todistustaakka
- Article 3 - Pääsy todisteisiin, korkean riskin tekoälyjärjestelmät (AI Act)
  - (potentiaalinen) kantaja olisi oikeutettu pyytämään tuomioistuimelta määräystä todisteiden luovuttamisesta, osoitettava uskottavasti vahingonkorvausvaatimuksen mahdollisuus
  - säilyttämismääräyskin mahdollinen
  - myös kolmas osapuoli voidaan määrätä
- Jos vastaaja ei täytä määräystä: oletama: rikottu huolellisuusvelvoitetta, johon tämä todistelu liittyi

- Article 4, syy-yhteysolettaama, todistustaakan kevennys:
soveltuu korkean riskin tekoälyjärjestelmiin, ja muihin mikäli olisi kohtuuttoman vaikeaa muutoin tehdä menestyksekkäs vahingonkorvausvaade;

Soveltuu yksityisiin henkilöihin vastaajina vain, mikäli puuttuivat tekoälyjärjestelmän toimintaan tai heidän olisi pitänyt puuttua mutta eivät tehneet niin

- Syy-yhteys vastaajan tuottamuksen ja tekoälyjärjestelmän tuotoksen tai tekoälyjärjestelmän tuotoksen puuttumisen välillä tulisi olettaa, jos vastaajan tuottamus on todistettu tai oletettu; voidaan pitää suhteellisen todennäköisenä että tuottamus on vaikuttanut tekoälyjärjestelmän tuotokseen tai tuotoksen puuttumiseen; kantaja on osoittanut, että tekoälyjärjestelmän tuotos tai tuotoksen puuttuminen on johtanut vahinkoon

- **The DPLD** ('Proposal for a directive on liability for defective products', 2022)
'The revised Directive modernises and reinforces the current well-established rules, based on the strict liability of manufacturers, for the compensation of personal injury, damage to property or data loss caused by unsafe products, from garden chairs to advanced machinery. It ensures fair and predictable rules for businesses and consumers alike'

Muutoksia:

- 'Tuote'-käsite (tietokoneohjelma olisi tuote, open source code ei)
- 'Vahinko'-käsite (yksityisessä käytössä olevan datan vahingoittuminen /menetys sisältyisi)
- Uusia sääntöjä ajankohdasta, joka relevantti tuotteen puutteellisen turvallisuuden arvioinnissa: ei vain liikkeellelasku, myös myöhempi ajankohta voi olla relevantti, jos tuote säilyy 'valmistajan kontrollissa' + myös esim. turvallisuuspäivityksen tarjoamatta jättäminen voi olla turvallisuuspuute
- Vastuutahon(/valmistajan) käsitteen laajentuminen: myös olennaisen digitaalisen elementin tarjoaja voi olla vastuussa, jos turvallisuuspuute jäljitettävissä digitaaliseen elementtiin

- + Pääsy todisteisiin, Article 8
  - kansalliset tuomioistuimet oikeutettuja määräämään todisteiden luovuttamisesta (kaikkiin suuntiin, viimeisimmät muutokset?)
- - vahingonkorvausvaatimuksen mahdollisuus / menestyvän korvausvaatimuksen uskottavuus (lopullinen muotoilu?) pystyttävä osoittamaan
- + Todistustaakka, Article 9 : alkuperäinen idea säilyttää todistustaakka kuin vanhassa direktiivissä: kantajan osoitettava turvallisuuspuute, vahinko ja syy-yhteys
  - Lievennyksiä kuitenkin syy-yhteyden ja turvallisuuspuutteen osoittamiseen (lopulliset muotoilut?)
- + Kehittelyvahinko poikkeus vastuusta: enää ei voisi kansallisella lainsäädännöllä poiketa (Article 10)

- **DAILD + DPLD, kritiikkiä:**

- Esityksissä monimutkaisia artikloja, erit., jotka lievittävät todistustaakkaa (DAILD Article 4; DPLD Article 9)
- Esitykset jättävät paljon kansallisen tuomioistuimen harkintaan; harmonisoinnin tavoitteet voivat jäädä saavuttamatta kansallisten ymmärrystapojen jyrätessä tällaisissa yhteyksissä
- Näillä esityksillä ei tasaista pelikenttää (*level playing field*): toisten oikeuskeinojen merkitys säilyy; DAILD lähinnä prosessuaalisia sääntöjä jopa kattamallaan alalla; DAILD hyvin rajallinen sisällöltään; ei täysharmonisointia
- DPLD kehittelyvahinkopoikkeus : potentiaalisesti ongelmallinen tekoälyn yhteydessä, myös yleisemmin: onko vastuusta vapautumisen peruste moraalisesti kyseenalainen (tuottaja on tehnyt rahaa myymällä vaarallista asiaa, joka on poikkeuksen tullessa kuvaan jo aiheuttanut vahingon) ja asettaako se vääränlaisia kannustimia (vaaroista selville vai ei). Laajasti tulkittuna tekoälyn kontekstissa ongelmallisesti vapauttava.
- Erilaiset EU-lainsäädännön palaset ja esitykset käyttävät toisistaan poikkeavaa terminologiaa (mm. tuoteturvallisuussäätelyn ja tuotevastuusäätelyn välinen suhde, tosin ongelma lievittymässä)?

EU-OIKEUDEN JA KANSALLISEN OIKEUDEN ROOLIT TULEVAISUUDESSA

- EU on luvannut paljon ja lukuisissa poliittisissa dokumenteissa on keskusteltu siitä, miten EU:ssa ollaan edelläkävijöitä tekoälyn turvallisen käytön suhteen; ajantasainen oikeudellinen kehikko ja vastuukysymykset esillä nimenomaisesti
- DAILDia pidetty suoranaisena pettymyksenä, vahingonkorvaussääntöjä lähinnä nimellisesti; + DAILD tällaisenakin juuttunut paikoilleen?
- Tuotevastuun kehityksessä aitoja edistysaskeleita, tuotevastuudirektiivi vol.2 (DPLD) myös etenemässä valmiiseen lainsäädäntöön (2023 loppu?), tuotevastuunkin sääntelyssä silti kritiikin varaa
- Tekoälysäädös AI Act (esitys) lisäksi saanut osakseen kritiikkiä: kunnianhimoisia tavoitteita, ympäriryöreyttä sääntöjä; tosiasiallisesti ohjat standardointitoimijoille?

- -> EU:n rooli sekava;
mainostettu rooli ei vastaa tosiasiallista maltillista roolia; ainakin paikoin säädösesitysten laatu huono
- Mihin EU-lainsäädäntöä tekoölyyn liittyvästä yksityisoikeudellisesta vastuusta tarvittaisiin?
- Kansalliset oikeusjärjestykset (yleinen vahingonkorvausoikeus etunenässä) eivät ole täydellisen kykenemättömiä ratkaisemaan tällä hetkellä syntyviä riitoja
- Tekoöly ei vielä niin itsenäinen ja läpitunkematon, että voitaisiin puhua vastuuaukosta (*liability gap*)
-> tekoölyjärjestelmien toiminta yhä yhdistettävissä ihmisiin ja organisaatioihin;
vaatimusten kohteilla normaalit kansallisten oikeusjärjestysten mukaiset regressimahdollisuudet vahingon todellista aiheuttajaa kohtaan, jos katsovat, että eivät olleet itse

- Vaikka jäsenvaltioissa annettaisiin tekoälylle vahingonaiheutumisketjussa hiukan erilaista merkitystä (vastuutaho, tuottamus, syy-yhteys), oikeuden soveltaminen ei todennäköisesti olisi täysin ennakoimatonta tai täysin uudenlaista
-> Kansallisten vahingonkorvausoppien soveltamista uusiin faktoihin, ei kokonaan uusia oppeja (esim. vahingon ennakoitavuus / ennakoimattomuus)
- EU-lainsäädäntö voisi kuitenkin ns. sisämarkkina-argumentin valossa olla perusteltua: jos joka maassa täysin sama lopputulos 'samaan riitaan', kansainvälisille markkinatoimijoille vielä helpompaa
- Mutta: joka maassa sama lopputulos yltiöoptimistinen haavekuva: tulkintatraditiot, prosessioikeus, vaikka varsinaiset korvaussäännöt saataisiin harmonisoitua
  - Lisäksi: jäsenvaltiot vastahakoisia sisällöllisen vahingonkorvausoikeuden täysharmonisointiin; tämä DAILDinkin taustalla nyt ('ei harmonisoida korvausvastuun edellytyksiä')
- Erityisalojen yksityiskohtaisempi EU-sääntely, jossa esim. selvästi ankara vastuu tietyille toimijalle? (Tällaisen sääntelyn on sisämarkkinasyistä todennäköisesti järkevää olla EU-tason sääntelyä.)
- Lähitulevaisuus on EU-oikeuden ja kansallisten vastuusääntöjen yhteispeliä; tuotevastuun ulkopuolella kansallisen oikeuden rooli säilyy merkittävänä

KIITOS!

https://www.researchgate.net/profile/Katri_Havu

<https://researchportal.helsinki.fi/en/persons/katri-havu>

<http://ssrn.com/author=1369343>